УДК 159.923:338.242.2:338.48

Жовнер В.Ю.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОНТРОЛЬНИХ І ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ГРУП ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Жовнер В.Ю. Порівняльний аналіз показників конкурентоспроможності контрольних і експериментальних груп фахівців туристичного бізнесу в процесі професійного навчання. *У статті представлено результати порівняльного аналізу показників мотиваційного, професійного, типологічного, соціального, індивідуально-психологічного компонентів конкурентоспроможності контрольних і експериментальних груп обстежуваних фахівців туристичного бізнесу в процесі професійного навчання.*

Здійснено апробацію психологічної тренінгової програми розвитку конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу. Доведено, ефективність застосування програми на етапі проведення формувального експерименту. Встановлено загальну закономірність, що полягає у суттєвому поліпшенні конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу в експериментальних групах, результати позитивно змінились у зіставленні з відповідними даними констатувальних і контрольних вимірів.

Ключові слова: *показники, контрольні групи, експериментальні групи, конкурентоспроможність, фахівці туристичного бізнесу, професійне навчання.*

Жовнер В.Ю. Сравнительный анализ показателей конкурентоспособности контрольных и экспериментальных групп специалистов туристического бизнеса в процессе профессионального обучения. *В статье представлены результаты сравнительного анализа показателей мотивационного, профессионального, типологического, социального, индивидуально-психологического компонентов конкурентоспособности контрольных и экспериментальных групп обследуемых специалистов туристического бизнеса в процессе профессионального обучения.*

Осуществлена апробация психологической тренинговой программы развития конкурентоспособности специалистов туристического бизнеса. Доказано, эффективность применения программы на этапе проведения формирующего эксперимента. Установлена общая закономерность, которая заключается в существенном улучшении конкурентоспособности специалистов туристического бизнеса в экспериментальных группах, результаты положительно изменились в сопоставлении с данными констатирующих и контрольных измерений.

Ключевые слова: *показатели, контрольные группы, экспериментальные группы, конкурентоспособность, специалисты туристического бизнеса, профессиональное обучение.*

Постановка проблеми. В умовах посилення впливу зовнішнього середовища та загострення кризових явищ, зростання конкуренції в національній туристичній системі, поряд з диспропорцією, низькою результативністю взаємодії суб'єктів туристичної діяльності, відсутністю економічного співробітництва, зростає необхідність розроблення концепції психологічних умов розвитку конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу.

Наведені аргументи дають змогу стверджувати, що залишається недостатньо розробленими питання детермінант, термінологічної інтерпретації, обґрунтування методичних підходів психологічної діагностики та розробка тренінгових програм підвищення конкурентоспроможності в професіогенезі фахівців туристичного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності висвітлено в економічних джерелах (М. Бойко [11], А. Мазаракі [6], Т. Ткаченко [11]) і в психологічній літературі − в роботах Л. Карамушки (конкурентоздатність команд) [5], Л. Галаган [2] − стосовно індивідуально-психологічних особливостей розвитку конкурентоздатності безробітних – майбутніх підприємців, В. Бодров, Є Ільїн (диференціальна психодіагностика професійної придатності) [1; 3] та ін.

Аналіз літератури показав, що автори досліджень конкурентоспроможності підприємців в основному зосереджували увагу на тих чи інших рисах, притаманних підприємницькій діяльності. Водночас, не знайшла достатнього відображення проблема, що стосується особливостей формування та розвитку саме конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу, хоча актуальність цього питання не викликає сумнівів.

Дослідження виконано в межах НДР Київського національного торгівельно-економічного університету щодо психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців підприємницької, торговельно-економічної та фінансової сфер діяльності.

Мета дослідження: здійснити порівняльний аналіз показників мотиваційного, професійного, типологічного, соціального, індивідуально-психологічного компонентів конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу в контрольній та експериментальній групах в процесі професійного навчання та довести ефективність впровадження авторської тренінгової програми щодо розвитку фахівців туристичного бізнесу.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. На підставі теоретико-методологічного узагальнення, розробленої концептуальної моделі та за результатами емпіричного, кореляційного, факторного аналізу нами було визначено, що конкурентоспроможність фахівців туристичного бізнесу є цілісною структурно-функціональною системою, яка містить п’ять основних компонентів: мотиваційний, професійний, типологічний, соціальний та індивідуально-психологічний.

У відповідності до запропонованої моделі нами була розроблена тренінгові програма щодо розвитку конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу. Ефективність впливу тренінгової програми визначали шляхом порівняльного аналізу результатів психодіагностики контрольної та експериментальної груп. Кожну з груп обстежували двічі: на початку і в кінці навчального року із визначенням констатувальних і повторних результатів. У контрольну групу першого курсу було залучено 60 студентів і в експериментальну групу 20 студентів. Контрольна група бакалаврів складалася із 60 студентів, експериментальна група із 20 студентів, а контрольна група магістрів відповідно включала 40 студентів, й експериментальна група 18 студентів.

Нами було використано такі **методи емпіричного дослідження:** дослідження конкурентоспроможності здійснювали за допомогою анкети «Рівень конкурентоздатності» (Л. Подоляк, В. Юрченко) [7]; *мотиваційний компонент* вивчали за допомогою методик: «Мотиви підприємництва» (Л. Карамушка, Н. Худякова) [4], «Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса» (Д. Райгородський) [10]; дослідження *професійного компонента* обстежуваних проводили за методиками: «Тест загальних здібностей до підприємницької діяльності» (Ю. Пачковський) [8]; дослідження *типологічного компонента* обстежуваних проводили за методиками: «Тест на стресостійкість» Ю. Щербатих [12], «Дослідження психологічної структури темперамента» Б. Смірнова [3], «Дослідження вольової саморегуляції» А. Зверкова [10]; *соціальний компонент* вивчали за допомогою методик: «Комунікативні та організаторські здібності» В. Синявський, Б. Федоришина (В Бодров) [1], «Дослідження характерологічних тенденцій» Т. Лірі (В. Бодров) [1]; *індивідуально-психологічний компонент* обстежуваних досліджували за методиками «Фрайбургський багатофакторний опитувальник» (Д. Райгородський) [10], «Дослідження рівня домагань» Шварцландера (Т. Пашукова) [9].

Розглянемо послідовно отримані результати.

На наш погляд, виходячи з провідної значущості для рівня розвитку конкурентоспроможності особистості *мотиваційного компонента*, особливий інтерес представляє її дослідження за методикою мотивації щодо підприємницької діяльності розробленої Л. Карамушкою і Н. Худяковою [4].

Встановлено, що у контрольній групі першокурсників найбільш вираженими виявились опосередковані мотиви, які перевищували безпосередні мотиви обстежуваних на 1−3 бали. Під впливом психокорекційних методів суттєво змінилась структура та ієрархія мотивів. Так, в експериментальній групі першокурсників істотно підвищився рівень безпосередніх мотивів, а

саме до 17,04±1,7 − як у порівнянні з констатувальними: 14,65±2,58, так і контрольними результатами: 15,70±1,34 (при $p<0,05$). У подальшому, в групі бакалаврів і магістрів цей показник істотно зростає у порівнянні з контрольними даними на 1,75−3,76 бала (при $p<0,05$). Аналогічно поліпшуються інші безпосередні мотиви, такі як: свобода і незалежність, ініціативність та активність, інноваційність та розвиток, які з середніх рівнів інтегральних показників ($\bar{x}$ 10−16) досягають його високих рівнів (17−21 і більше, фактично − до 17−18).

Після використання психокорекційної тренінгової програми у першокурсників ці показники на 1,1−1,89 бала зменшились у порівнянні з контрольними результатами. При цьому, аналогічні зміни відмічені у бакалаврів і магістрів (при $p<0,05$), що свідчить про ефективність використання психокорекційної програми. Аналогічні позитивні зміни спостерігаються за іншими показниками, такими як: мотиви поваги і самоповаги, соціальних контактів, вимушеності, що суттєво зменшились у порівнянні з констатувальними і контрольними повторними вимірами ($p<0,05$).

Отже, за результатами дослідження мотивів підприємницької діяльності встановлено, що після використання психокорекційної програми позитивно зросли безпосередні мотиви в експериментальних групах першокурсників, бакалаврів і магістрів й знизився рівень опосередкованих мотивів.

Особливістю показника мотивації до успіху (за відповідною методикою Т. Елерса) виявилось те, що у контрольних групах обстежуваних першокурсників і бакалаврів він знаходився у межах надто високих інтегральних оцінок цієї методики. Так, після використання психокорекційної програми показник мотивації до успіху в першокурсників змінився у порівнянні з констатувальним на 2,86 бала, й у бакалаврів на 1,35 і 1,48 бала, та досяг рівня 19,4±1,35 (при $p<0,05$), що свідчить про позитивний вплив психологічної програми на мотивацію до успіху обстежуваних. Встановлено, що рівень мотивації до успіху в експериментальних групах першокурсників, бакалаврів і магістрів зафіксовано на середніх інтегральних оціночних показниках.

Таким чином, за результатом порівняльного аналізу контрольних і експериментальних груп показників мотиваційного компонента конкурентоспроможності обстежуваних у процесі професійної підготовки встановлено, що рівень розвитку безпосередніх мотивів у контрольних групах виявився нижчим, ніж опосередкованих, а мотивація до успіху у першокурсників і бакалаврів занадто висока, що дало підстави вважати такі результати як показання щодо використання психокорекційної програми.

Доведено, що використання психологічної програми виявилось ефективним щодо формування мотиваційного компонента конкурентоспроможності експериментальних груп обстежуваних у процесі їхнього професійного навчання, про що свідчить зміна структури мотивів з перевагою безпосередніх і зниженням опосередкованих, а також формування вищих за середні рівнів мотивації до успіху в процесі професійної підготовки, що зумовлює середній рівень ризиків у досягнені бажаного, упевненість у своїх силах, здатність не перейматись можливими невдачами й досягати поставленої мети.

Наступний компонент конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу визначено як *професійний*. Встановлено, що найнижчий рівень загальних здібностей до підприємницької діяльності виявився у контрольній групі першокурсників, у констатувальному і повторному обстеженнях, коли, практично, за усіма показниками спостерігались нижчі за середні інтерпретаційні значення, а саме: потреба у розвитку 7,1±0,65 і 7,7±0,9 (при $\bar{x}$=9,0); потреба у незалежності 5,0±0,25 і 5,1±0,24; зважений ризик 6,8±0,19 і 7,1±0,24; цілеспрямованість і рішучість 6,7±0,15 і 6,9±0,14. Певною мірою, кращі показники спостерігаються у бакалаврів, ніж у першокурсників, хоча і у бакалаврів такі показники, як цілеспрямованість і рішучість, схильність до творчості, зважений ризик, визначено як нижчі за середній або ж на середньому рівні.

Встановлено, що використання психокорекційної програми в експериментальній групі першокурсників позитивно вплинуло на загальні здібності до підприємницької діяльності обстежуваних, про що свідчить зростання показників у порівнянні з констатувальним і

повторним обстеженнями, що досягають у першокурсників достовірних відмінностей за показниками таких шкал, як зваженого ризику й цілеспрямованості та рішучості ($p<0,05$).

У бакалаврів в експериментальній групі суттєвих позитивних відмінностей досягли показники потреби у розвитку, незалежності, цілеспрямованості та рішучості (при $p<0,05$), що свідчить про ефективність використання психокорекційної програми, яка сприяла розвитку загальних здібностей до підприємницької діяльності у структурі конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу у процесі професійної підготовки.

Стосовно *типологічного* компонента, то нами було досліджено, що типологічні особливості у структурі особистості відображають функціонально-динамічний її компонент − емоційно-вольову сферу, стійкість до стресу, вольову саморегуляцію та зумовлює поряд з іншими компонентами рівень конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу у процесі професійного навчання.

Необхідність проведення комплексу психокорекційних заходів і засобів підтверджена результатами порівняльного аналізу рівнів інтегральної оцінки стійкості до стресу в обстежуваних контрольних груп.

Так, з'ясовано, що в контрольній групі першокурсників інтегральні показники стійкості до стресу визначено на рівні 90,4±3,7 і 84,6±3,5 ($\overline{x}$ = 35−85), при цьому показник в 86 і більше балів характеризується підвищеною чутливістю до стресу.

У контрольній групі бакалаврів рівень стійкості до стресу спостерігався у межах 79,6±4,1 і 77,8±3,5, що за інтерпретаційними оцінками розглядаються як середні показники чутливості до стресу та ближче до високих. При цьому, на рівні середніх показників − 67,7±4,9 і 61,4±5,8 − визначено чутливість до стресу у магістрів. Що, на наш погляд, потребує певної психологічної корекції з метою її зниження й підвищення стійкості до стресу.

Потрібно зазначити, що між показниками контрольних груп й констатувальними показниками в експериментальних групах відмінностей не відмічено, при цьому показники обох груп у першокурсників визначено у межах високого рівня чутливості до стресу.

Встановлено, що після використання психокорекційної програми в експериментальних групах відбулись позитивні зміни із загальною закономірністю щодо зниження чутливості до стресу й відповідно підвищення стресостійкості.

З'ясовано, що після використання психокорекційної програми стійкість до стресу першокурсників підвищилась на 5,8 бала у порівнянні з констатувальним обстеженням, і 4,9 бала з контрольним (при $p<0,05$), у бакалаврів на 1,6 бала у порівнянні з констатувальним обстеженням, і 4,6 бала з контрольним ($p<0,05$), та у магістрів, відповідно, на 6,3 бала у порівнянні з констатувальним обстеженням, і на 10,2 бала − з контрольними результатами ($p<0,05$).

Отже, доведено ефективність психокорекційної програми, про що свідчить зниження чутливості стресу у всіх експериментальних групах обстежуваних за рахунок зниження реакції на обставини, які неможливо змінити, схильності все ускладнювати, підвищення рівня оволодінням способами конструктивного долання стресу.

Показник *вольової саморегуляції* − один із чинників, високий рівень якого зумовлює відповідно високий рівень володіння емоційно-вольовою сферою, що позитивно впливає на конкурентоспроможність фахівців туристичного бізнесу. Нами встановлено, що поліпшення вольової саморегуляції потребує у першу чергу контрольна група першокурсників, у яких показники вольового самоконтролю, самовладання зафіксовано на рівні нижчому за середній, а саме вольовий самоконтроль дорівнює 9,7±1,8 і 10,0±1,1 та самовладання 4,5±0,8 і 4,6±0,6, а в контрольній групі бакалаврів за цими шкалами спостерігаються низькі показники у межах середніх, що потребує психологічної корекції. При цьому, у контрольній групі магістрів цей показник зафіксовано на нижніх цифрах середніх оцінок ($\overline{x}$ = 12,0).

Після використання психокорекційних впливів у експериментальних групах студентів суттєво поліпшились практично усі показники вольової саморегуляції. Так, в експериментальних групах бакалаврів показник наполегливості поліпшився на 1,0−1,1 бала ($p<0,05$), і в магістрів на 1,9−2,3 бали ($p<0,05$). Самовладання зросло у першокурсників на

1,0−1,2 бала, у бакалаврів на 3,1−3,9 бала ($p<0,05$), й у магістрів на 1,7 і 3,0 бала у порівнянні з констатувальними та контрольними вимірами.

Отже, встановлено, що після використання психологічної програми в експериментальних групах першокурсників, бакалаврів і магістрів спостерігаються зміни показників на рівнях середніх і вище за середні за шкалою наполегливості, при цьому, поліпшення показників за шкалою самовладання, середні бали за шкалою вольового самоконтролю характеризує обстежуваних як емоційно зрілих, незалежних, активних, упевнених, з реалістичними поглядами, відповідальних, вони уміють розподіляти свої зусилля, контролювати свої вчинки, володіють позитивною соціальною спрямованістю.

Отже, доведено ефективність психологічної програми формування типологічного компонента за рахунок суттєвого поліпшення емоційно-вольової регуляції за показниками самовладання, наполегливості, саморегуляції.

Щодо аналізу *соціального компонента* у структурі конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу, то за допомогою методики Т. Лірі ми виявили основні соціальні орієнтації обстежуваних, їх переважний тип ставлення до оточуючих за 8 шкалами (тенденціями).

З'ясовано, що під впливом психокорекційної програми показник домінування (авторитарності) позитивно змінився на 1,0−1,2 бала у порівнянні з контрольним і констатувальним дослідженнями ($p<0,05$). Так, у першокурсників експериментальної групи цей показник досяг 8,8±0,7, а в експериментальній групі бакалаврів − 9,9±0,76, і в магістрів 10,9±1,08 ($\bar{x}$ = 9-12). Осіб із показниками такого рівня характеризують як домінантних, енергійних, компетентних, авторитетних, лідерів, успішних у справах, вони уміють долати перешкоди, що свідчить про ефективність психокорекційної роботи з обстежуваними.

Показник упевненості (егоїстичності) у всіх експериментальних групах підвищився на 1,1−1,3 бала у порівнянні з контрольними і констатувальними вимірами ($p<0,05$) й досягли рівня 11,6±1,5 у першокурсників, 11,6±1,5 у бакалаврів, і 12,2±1,1 у магістрів, що характеризує таких осіб як упевнених у собі, незалежних і діловитих та свідчить про ефективність психокорекційної програми в експериментальних групах обстежуваних.

Щодо показників третьої тенденції − вимогливості (агресивності, у крайніх проявах), то, відповідно, результати після використання психокорекційної програми в експериментальній групі першокурсників, бакалаврів і магістрів знаходяться у межах 11,6±1,5 і 11,8±1,5, що на 1,2 і 1,3 бала відповідно вище, ніж у контрольних і констатувальних вимірах ($p<0,05$), що свідчить про ефективність використання психокорекційних впливів у експериментальних групах обстежуваних. Такий рівень за шкалою агресивності (вимогливості) характеризує опитаних як прямолінійних, відвертих, суворих в оцінці інших, нетерпимих до помилок інших, та свідчить про ефективність використання психологічної програми в процесі професійного навчання фахівців туристичного бізнесу.

Стосовно показника доброзичливості, то в усіх експериментальних групах він знизився до нижчих позитивних інтерпретаційних результатів (0−8). Так, в експериментальній групі першокурсників після використання психокорекційної програми цей показник змінився на 1,7 бала, у бакалаврів на 1,9 бала, і в магістрів на 2,1 бала у порівнянні з контрольними вимірами ($p<0,05$). За такими результатами обстежуваних характеризують як схильних до співпраці, кооперації, компромісні, товариські, гнучких, ініціативних, ентузіастів і наполегливих у досягненні групової мети.

Отже, доведено ефективність використання психокорекційної програми у студентів експериментальних груп у процесі професійного навчання, про що свідчить поліпшення ставлення до оточуючих, яке виявились у підвищенні домінування, упевненості, вимогливості та дружелюбності у порівнянні з контрольними і констатувальними вимірами ($p<0,05$).

Важливе значення мають комунікативні і організаторські здібності в структурі конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу, що не потребує додаткових аргументів, адже ці показники є визначальними професійно важливими якостями усіх підприємців.

У нашому дослідженні у представників контрольних груп обстежуваних встановлено низький рівень комунікативних і організаторських здібностей у першокурсників, бакалаврів (на рівні 2,0) й у магістрів на 3,0 бала, що є прямими показаннями до використання цілеспрямованої психокорекційної програми.

Після використання психокорекційної програми визначено, що рівень комунікативних здібностей у першокурсників експериментальної групи змінилися з 2,0 за оціночною шкалою до 3,0, а у бакалаврів і магістрів з 3,0 до 4,0 (при $p<0,05$). При цьому, організаторські здібності теж набули позитивного розвитку − як у порівнянні з контрольними, так і констатувальними результатами ($p<0,05$).

Отже, за результатами порівняльного аналізу встановлено ефективність використання психокорекційної програми, про що свідчить поліпшення основних соціальних орієнтирів стосовно оточуючих, що виявились у підвищенні упевненості, вимогливості, домінування та дружелюбності у порівнянні з констатувальними і контрольними результатами, а також підвищення комунікативних і організаторських здібностей, що зумовлює позитивний вплив на конкурентоспроможність фахівців туристичного бізнесу у процесі професійного навчання.

Індивідуально-психологічний компонент конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу досліджувався за допомогою Фрайбургського особистісного опитувальника (FPI) (діагностувалися стани і властивості особистості, що мають провідне значення для соціальної адаптації, регуляції поведінки у взаємодії).

Встановлено, що у контрольній групі першокурсників спостерігалися низькі рівні урівноваженості, комунікабельності та високі показники спонтанної агресії, емоційної лабільності та середні показники стресового реагування на звичайні події. Для контрольної групи бакалаврів притаманні високі рівні спонтанної та реактивної агресії та середні показники депресивності, емоційної лабільності та стресового реагування на звичайні події. Такі особливості індивідуальних властивостей в осіб кожної групи є прямими показаннями до використання психокорекційної програми.

У магістрів спостерігається середня вираженість стресових реагувань на звичайні події, емоційна стійкість і емоційна лабільність, що теж потребує психологічної корекції.

Після використання психокорекційної програми в експериментальній групі першокурсників суттєво знизились спонтанна і реактивна агресивність на 1,2−1,3 бала, зріс рівень комунікабельності на 1,3 бала, знизився рівень стресового реагування на звичайні події на 1,2 бала, підвищилась емоційна стійкість на 1,6 бала, та знизилась емоційна лабільність на 1,3 бала у порівнянні з контрольними вимірами (при $p<0,05$), що свідчить про її ефективність.

В експериментальній групі бакалаврів позитивних зрушень набули: рівень невротичності на 1,5 бала, спонтанної й реактивної агресивності на 1,4 і 1,6 бала відповідно, підвищилась емоційна стійкість на 1,4 бала, знизилась емоційна лабільність на 1,2 бала (при $p<0,05$), що вказує на ефективність використання психокорекційної програми в експериментальній групі бакалаврів.

В експериментальній групі магістрів істотних позитивних змін набули показники за шкалами: емоційної стійкості на 1,2 бала і емоційної лабільності на 1,3 бала, реактивної й спонтанної агресивності на 1,2 і 1,3 бала, що вказує на ефективність використання психокорекційної програми.

Таким чином, порівняльний аналіз індивідуально-психологічних показників контрольних і експериментальних груп обстежуваних вказує на ефективність використання психокорекційної програми у процесі професійного навчання, про що свідчать поліпшення показників за 7−8 шкалами із 12, за методикою FPI та позитивною корекцією з нереалістично високого рівня домагань у першокурсників і низького у бакалаврів (при $p<0,05$).

Досліджуючи ефективність розвитку компонентів конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу за допомогою психокорекційної програми у процесі професійного навчання, ми здійснили порівняльний аналіз показників конкурентоспроможності контрольних і експериментальних груп студентів, за методикою «Рівень конкурентоздатності» В. Юрченка, після її реалізації з результатами констатувальних і контрольних вимірів.

Встановлено, що у студентів контрольних груп у процесі професійного навчання відбулись позитивні зміни на 5−7 бали ($p<0,05$) показників, що визначені у констатувальних обстеженнях.

Після застосування психокорекційної програми у обстежуваних експериментальних груп, суттєво поліпшились показники конкурентоспроможності. Так, у експериментальній групі першокурсників конкурентоспроможність підвищилась на 11,5 бала у порівнянні з констатувальним результатом, і на 6,3 бала − з контрольним ($p<0,05$), й досягла середніх показників.

У бакалаврів конкурентоспроможність підвищилась на 16,8 бала у порівнянні з констатувальним виміром і на 14,3 бала у порівнянні з показниками контрольної групи й досягли 119,7±9,9 ($p<0,05$), що за інтерпретаційною оцінкою розглядається у межах вищих за середні значення (110−122).

В експериментальній групі магістрів конкурентоспроможність поліпшилась на 12,7 бала у співвідношенні з констатувальним обстеженням і на 8,1 бала у порівнянні з контрольним та досягли 125,4±7,9 ($p<0,05$), що розцінюється за інтерпретаційними показниками як високий рівень конкурентоспроможності (123−137).

Таким чином, у роботі доведено, що після застосування психокорекційної програми позитивно змінились структурні компоненти конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу: мотиваційний, професійний, типологічний, соціальний та індивідуально-психологічний, що зумовило підвищення рівнів конкурентоспроможності обстежуваних.

Висновки. На основі аналізу наукової фахової літератури і результатів емпіричного дослідження здійснено апробацію психологічної тренінгової програми розвитку конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу. Доведено ефективність застосування програми на етапі проведення формувального експерименту. Встановлено загальну закономірність, що полягає у суттєвому поліпшенні конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу і експериментальних групах у відповідності до показань і цілеспрямованої психологічної допомоги, результати структурних компонентів обстежуваних позитивно змінились у зіставленні з відповідними даними констатувальних і контрольних вимірів.

З’ясовано, що спеціальні цілеспрямовані тренінгові технології щодо корекції окремих компонентів призвели до розвитку безпосередніх мотивів, комунікативної, професійної сфер особистості та здатності обстежуваних використовувати конструктивні стратегії подолання стресу: асертивність, просоціальність, активність, фізичні навантаження, що у сукупності визначило поліпшення рівня конкурентоспроможності фахівців туристичного бізнесу у процесі професійного навчання.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розробленні програми комп’ютерної психодіагностики конкурентоспроможності особистості і на підставі особливостей її проявів та обґрунтуванні індивідуальних програм їхньої психологічної корекції за допомогою новітніх психокорекційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бодров В.А. по дифференциальной психодиагностике профессиональной пригодности : учеб. пособие / [под общ. ред. В.А. Бодрова] / В.А. Бодров. – М., 2003. – С. 724–729.
2. Галаган Л.В. Психологічні особливості розвитку конкурентоздатності безробітних майбутніх підприємців : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Галаган Лариса Володимирівна ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2013. – 342 с.
3. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. − 464 с.
4. Карамушка Л.М. Мотивація підприємницької діяльності : монографія / Л.М. Карамушка, Н.Ю. Худякова. – К.-Львів : Сполом, 2011. – С. 182–185.
5. Карамушка Л.М. Технологія формування конкурентоздатної команди / Л.М. Карамушка, О.А. Філь // Технології роботи організаційних психологів : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – К. : ІНКОС, 2005 – С. 85–110.
6. Мазаракі А. А. Підприємництво: психологічні, організаційні та економічні аспекти : навч. посіб. / С.Д. Максименко, А.А. Мазаракі, Л.П. Кулаковська, Т.Ю. Кулаковський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 720 с.

7. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи : [навчальний посібник для магістрантів і аспірантів] / Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченко. – К. : ТОВ "Філ-студія", 2006. – 320 с.
8. Пачковський Ю.Ф. Психологія підприємництва : навч. посібник / Ю.Ф. Пачковський. – Львів, 2001. – С. 41–47.
9. Пашукова Т.И. Практикум по общей психологии : учеб. пособие для студентов педагогических вузов / Пашукова Т.И., Допира А.И., Дьяконов Г.В. − М. : Институт практической психологии, 1996.
10. Райгородский Д. Практическая психодиагностика / Д. Райгородский. – М. : – Самара, 2008. – 672 с.
11. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу : монографія / [Ткаченко Т.І., Мельниченко С.В., Бойко М.Г. та ін.] / за ред. А.А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2010. – 569 с.
12. Щербатых В.Ю. Психология стресса и методы коррекции / Ю.В. Щербатых. – СПб. : Питер, 2006. – 256 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Bodrov V.A. po differencial'noj psihodiagnostike professional'noj prigodnosti : ucheb. posobie / [pod obshh. red. V.A. Bodrova] / V.A. Bodrov. – M., 2003. – S. 724–729.
2. Halahan L.V. Psykholohichni osoblyvosti rozvytku konkurentozdatnosti bezrobitnykh maibutnikh pidpryiemtsiv : dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.10 / Halahan Larysa Volodymyrivna ; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. – K., 2013. – 342 s.
3. Il'in E.P. Differencial'naja psihofiziologija / E.P. Il'in. – SPb. : Piter, 2001. − 464 s.
4. Karamushka L.M. Motyvatsiia pidpryiemnytskoi diialnosti : monohrafiia / L.M. Karamushka, N.Iu. Khudiakova. – K.-Lviv : Spolom, 2011. – S. 182–185.
5. Karamushka L.M. Tekhnolohiia formuvannia konkurentozdatnoi komandy / L.M. Karamushka, O.A. Fil // Tekhnolohii roboty orhanizatsiinykh psykholohiv : [navch. posib. dlia studentiv vyshch. navch. zakl. ta slukhachiv in-tiv pisliadyplom. osvity] / za nauk. red. L.M. Karamushky. – K. : INKOS, 2005 – S. 85–110.
6. Mazaraki A. A. Pidpryiemnytstvo: psykholohichni, orhanizatsiini ta ekonomichni aspekty : navch. posib. / S.D. Maksymenko, A.A. Mazaraki, L.P. Kulakovska, T.Iu. Kulakovskyi. – K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2012. – 720 s.
7. Podoliak L.H. Psykholohiia vyshchoi shkoly : [navchalnyi posibnyk dlia mahistrantiv i aspirantiv] / L.H. Podoliak, V.I. Yurchenko. – K. : TOV "Fil-studiia", 2006. – 320 s.
8. Pachkovskyi Yu.F. Psykholohiia pidpryiemnytstva : navch. posibnyk / Yu.F. Pachkovskyi. – Lviv, 2001. – S. 41–47.
9. Pashukova T.I. Praktikum po obshhej psihologii : ucheb. posobie dlja studentov pedagogicheskih vuzov / Pashukova T.I., Dopira A.I., D'jakonov G.V. − M. : Institut prakticheskoj psihologii, 1996.
10. Rajgorodskij D. Prakticheskaja psihodiagnostika / D. Rajgorodskij. – M. : – Samara, 2008. – 672 s.
11. Stratehichnyi rozvytok turystychnoho biznesu : monohrafiia / [Tkachenko T.I., Melnychenko S.V., Boiko M. H. ta in.] / za red. A. . Mazaraki. – K. : KNTEU, 2010. – 569 s.
12. Shherbatyh V.Ju. Psihologija stressa i metody korrekcii / Ju.V. Shherbatyh. – SPb. : Piter, 2006. – 256 s.

Zhovner, V.Yu. Comparative analysis of tourism students control and experimental groups' competitiveness indicators. *The author presents the results of comparative analysis of the indicators of motivational, professional, typological, social and psychological components of tourism students control and experimental groups' competitiveness.*

The testing of the tourism students' competitiveness development training program has proved its effectiveness: the experimental group students have significantly improved their competitiveness compared to those from the control group.

Special training technologies used in the training program have strengthened the experimental group students' communication and work-relevant motives as well as improved their constructive stress-coping strategies (assertive, prosocial, activity, physical activity).

Key words: *indicators, control group, experimental group, competitiveness, tourism students, training.*

Відомості про автора

Жовнер Віталій Юрійович, аспірант кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ, Україна

Zhovner, Vitaliy Juriyovych, aspyrant of the Department of Psychology, Kyiv National University of Trade and economics, Kyiv, Ukraine.

E-mail: tayna2009@ukr.net

Отримано 22 січня 2018 р.
Рецензовано 29 січня 2018 р.
Прийнято 31 січня 2018 р.